

RÜŞVET SUÇLARI *

Dr. Berrin BOZDOĞAN AKBULUT **

GİRİŞ

Herhangi bir görevle yükümlü olan kimsenin, görev ve yetkilerini kötüye kullanarak bir kişi veya belirli bir gruba çıkar sağlaması ve karşılığında bazı menfaatler elde etmesi olarak tanımlanabilecek rüşvet, devletin varolmasıyla birlikte ortaya çıkmış ve tarihi gelişim içinde değişik hukuk kurallarına konu olmuştur.

Halen günümüz devletlerinin sosyal dertlerinden birini oluşturan rüşvet, bütün kanunî uygulamalara rağmen önlenememekte, varlığını sürdürmektedir. Rüşvet, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde artma eğilimi gösterir. Diğer bir ifadeyle, ekonomik düzenin bozulmasıyla maddî bakımdan zor durumda kalan memurlar, kanunen verilmesi gerekmeyen bir karşılık kabul ederek elverişsiz gelir durumlarını düzeltmeye çalışırlar. Ancak ekonomik nedenlerin yanı sıra, psikolojik etkenler de rüşvet suçlarının işlenmesini kolaylaştırmaktadır. Zira ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelerde bile bu suçların işlenmesi, sorunun tek kaynağının ekonomik nedenler olmadığını göstermektedir. Gelirlerdeki eşitsizlik duygusu, menfaat hırsı gibi etkenler memurları daima rüşvet alma yoluna itmektedir. Aynı şekilde rüşvet veren kişi de, kamu görevini yerine getiren memurların içinde bulunduğu şartlar nedeniyle görev ve yetkilerini menfaat karşılığında kötüye kullanacağını düşünmektedir.

Rüşvet, ülkemizin de önemli problemlerinden birini oluşturmaktadır. Hatta son yıllarda artma eğilimi göstermiştir. Bu durum rüşvet suçlarının inceleme konusu olarak seçilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu incelemeyle rüşvetin ne olduğu, kanunumuzun düzenlemesinin anılan suçlarla mücadelede yeterli olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

I- RÜŞVET SUÇLARIYLA İLGİLİ TÜRK CEZA KANUNU SİSTEMİ

Her suç cezalandırıldığı takdirde, cezalandırılmamasından daha az tehlike doğurduğu için hüküm altına alınmıştır¹. Bu nedenle rüşvet suçları da cezalandırılması gerekli suçlar arasındadır. Çünkü kamu görevini yerine getiren memur, rüşvet almakla objektiflikten ayrılarak bireylerin devlete karşı beslediği güveni

* Bu makale, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yapılan rüşvet suçları isimli yüksek lisans tez çalışmasının özeti şeklinde kaleme alınmıştır.

** S. Ü. Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Araştırma Görevlisi.

1 MUMCU, Ahmet, Osmanlı Devletinde Rüşvet, Ankara, (AÜHF Yay. No 252), 1969, s.15,16.
Selçuk Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi
Cilt 8 Yıl 2000 Sayı 1-2

sarsmıştır. Bu güvenin sarsılması bireylerde memurluk ödevinin satın alınabileceği düşüncesi yaratır². Ayrıca birey de rüşvet teklif etmekle memuru menfaat karşılığında doğru yoldan ayırmakta, dolayısıyla insanlarda haksız olanın dahi istediğini elde edilebileceği kanaatini uyandırmaktadır³. İşte bu nedenlerden ötürü rüşvet, her zaman ve her devlette müeyyideye tâbi tutularak hükme bağlanmıştır.

Günümüz ceza kanunlarında da rüşvet suçlarını düzenleyen hükümler bulunmaktadır. Ancak her kanunun kabul ettiği sistem diğerinden farklılık göstermektedir. Genellikle kanunların kabul ettiği sisteme göre rüşvet suçları, rüşvet alma suçları ve verme suçları diye ikili ayırımı tâbi tutulmakta ve bunlar birbirlerinden bağımsız suçlar olarak düzenlenmektedirler⁴. Bu sistemi kabul eden kanunların çoğunda da rüşvet alma ile rüşvet verme suçları aynı fasıl içinde ve memurların işlediği suçları düzenleyen bölümlerde yer almaktadırlar. Rüşvet alma ile verme suçlarının bağımsız suç olduğunu kabul eden kanunların genelinde ayrıca basit (adi) rüşvet, nitelikli (ağır) rüşvet ayırımı yapılmaktadır⁵.

Ceza Kanunumuz ise, diğer ceza kanunlarının çoğu gibi rüşvet alma ve verme suçlarını bağımsız suç olarak kabul etmiş ve memurların işlediği suçları kapsayan “Devlet İdaresi Aleyhine İşlenen Cürümler” babında düzenlemiştir.

Ceza Kanunumuzda 21.11.1990 tarih ve 3679 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten sonra rüşvet suçlarının genel sistematığı şöyledir⁶: 211 maddede rüşvet suçlarının tanımı yapılmış ve rüşvet alma suçları bakımından kimlerin suç faili olacakları belirtilmiştir. Daha sonra 212. maddede rüşvet alma, 213. maddede işe rüşvet verme suçlarına yer verilmiştir. Bu ayırmada gözetilen kriter, rüşveti alan veya veren kişidir. Şayet memur veya memur sayılan kişiler görevlerine giren bir iş karşılığında kanunen verilmesi gerekmeyen menfaat almışlar veya kabul et-

ÖNDER, Ayhan, Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler, İstanbul, (Filiz Kitabevi), 1994, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 4. Bası, s.159

EREM, Faruk, Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler (C. III), Ankara, (Seçkin Kitabevi), 1985, s.373,379.

DÖNMEZER, Sulhi, Özel Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul (Fakülteler Matbaası), 1984, s.96, 97; ÖNDER, s. 156; MUMCU, s.12

MUMCU, s. 9, 12; ÖNDER, s. 156.

3679 sayılı Kanunla rüşvet suçlarında yapılan değişiklikte, Türk Ceza Kanunu Öntasarıları sistemi esas alınmıştır. İlk tasarı 1987 yılında, ikinci tasarı ise birinci tasarıнын kamuoyunca değerlendirilmesinden sonra 1989 yılında kaleme alınmıştır. Kanun koyucu bazı ufak değişikliklerin haricinde tasarıları aynen kanunlaştırmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Türk Ceza Kanunu Öntasarısı, Komisyonca Hazırlanan Metin, Ankara, (Öztek Ofset), 1987, s.164, 165; Türk Ceza Kanunu Öntasarısının Gerekçesi, Ankara, (Öztek Ofset), 1987, s.228-231; Türk Ceza Kanunu Öntasarısı, İkinci Komisyon Tarafından Yapılan Değerlendirme Sonunda Hazırlanan Metin, Ankara (Yarı Açık Cezaevi Matbaası), 1989, s.144, 145; Türk Ceza Kanunu Öntasarısı Gerekçesi, Ankara, (Yarı Açık Cezaevi Matbaası), 1989, s.428-431.

mişlerse rüşvet alma, buna karşılık anılan kişilere görevleri dolayısıyla yapmaya veya yapmamaya mecbur oldukları işlem nedeniyle herhangi biri rüşvet vermiş veya vaat etmişse rüşvet verme suçu söz konusu olacaktır. Ancak bu iki kişinin (rüşvet alan ve veren) rüşvet suçu birbirinden bağımsız olduğundan bunlar için iştirak kuralları uygulanmayacak, dolayısıyla birinin cezalandırılmaması diğeri- nin cezalandırılmasına engel teşkil etmeyecektir⁷. Kanunumuz 212. ve 213. maddelerinde rüşvet anlaşmasının konusuna göre bir ayırım daha yapmıştır. Eğer rüşvet anlaşması göreve uygun olarak yerine getirilecek iş için yapılmışsa basit rüşvet, görev gereğince yapılmaması gereken bir işlemin yapılması veya yapıl- ması gereken bir işlemin yapılmaması konusunda ise nitelikli rüşvet söz konusu olacaktır. Anılan suçların yanında 218.maddede bir suç şekline daha yer veril- miştir. Göreve girmeyen iş için yarar sağlama suçu olarak ifade edilen bu suç, niteliği bakımından rüşvet suçu olmamakla birlikte kanun koyucu tarafından rüş- vet faslında düzenlenmiştir.

Yukarıda belirtilen kanunumuzun sistemi, çalışmamızda da aynen benim- senerek inceleme bu doğrultuda yapılmıştır.

II- RÜŞVET SUÇLARININ TARİHİ GELİŞİMİ

1. Cumhuriyet öncesi dönem

Rüşvet suçlarına ilk defa olarak Tanzimat Fermanına dayanılarak çıkarılan ⁸ ve ilk olarak derli toplu hükümlerin yer aldığı 1256 (M. 1840) tarihli Ceza Ka- nunname-i Hümayun'un ⁹ 5. faslında rüşvet suçlarıyla ilgili hükümlere yer ve- rilmiştir. Kanun rüşvet suçlarını düzenlemişse de rüşvetin ne olduğunu tanımla- mamış, ancak bu suçları işleyenler hakkında verilecek cezaları tespit etmiştir.

Daha sonraları yürürlüğe giren ve 1256 tarihli Kanun'un noksanlarını or- tadan kaldırmak gayesi taşıyan 1267 (M. 1851) tarihli Kanun-u Cedit'in ¹⁰ üçün- cü faslının 8. ve 9. maddeleri rüşvet suçlarına ayrılmıştır. Ancak bu kanun, 1256 Kanunun aynı hükümlerine yer vermiş, yalnız kendisinden zorla rüşvet alınan kişinin ihbar yükümlülüğünü kaldırmıştır¹¹.

⁷ EREM, s.373, 374; ÖNDER, s.153.

⁸ Tanzimatın ilanından bugün yürürlükte olan TCK'nun kabulüne kadar olan sürede çıkarılan 1256, 1267 ve 1275 tarihli Ceza Kanunlarının genel nitelikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: TANER, Tahir, Ceza Hukuku, Umumi Kısım, İstanbul, (İsmail Akgün Matbaası), 1953, 3.Bası, s.147-150; GÖKÇEN, Ahmet, Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyi- deleri, İstanbul, (Basım yeri yok), 1989, s. 19 vd.; ARTUK, Emin, Ceza Hukukuna Giriş, Ankara, (Üçdal Neşriyat), 1983, s.69-73.

⁹ Kanunnamenin metni için bkz.: AKGÜNDÜZ, Ahmet, Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, Diyarbakır, (DÜHF Yay. No: 6), 1986, s.809 vd.

¹⁰ Kanun-u Cedit'in metni için bkz.: AKGÜNDÜZ, s.821 vd.

¹¹ GÜRELLİ, Nevzat, İrtikâp ve Rüşvet Cürümleri, İstanbul, (Basılmamış Doktora Tezi), 1954, s. 26.

1267 tarihli Kanun-u Cedit'in yerini alan ve 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'nun tercimesi olarak meydana getirilen 1274 (M. 1858) tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun¹² 1. babının üçüncü faslı da rüşvet suçlarını düzenlemiştir. Kanun 67. maddesinde rüşveti tanımlamış, rüşvetin oluşması için maddede sayılan şeylerin alınıp verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Keza suçun gerçekleşmesi için rüşvet konusunda anlaşmanın yapılması şartı aranmış, ancak bazı hallerde anlaşmanın varlığına hattâ rüşvetin alınıp verilmesine rağmen taraflardan birinin cezalandırılmaması öngörülmüştür.

Söz konusu kanunun bazı maddeleri 1329 tarihinde değiştirilmiş ve kadınların rüşvet almaları, vermeleri veya aracılıkta bulunmaları hükme bağlanmıştır.

2. Cumhuriyet dönemi

765 sayılı Ceza Kanunumuzun 211 ilâ 227. maddeleri arasında rüşvet suçlarıyla ilgili hükümlere yer verilmiştir. Ancak bu hükümleri bir sisteme bağlamak mümkün olmamıştır. Zira rüşvet suçlarıyla ilgili hükümler 1889 İtalyan Ceza Kanunu'ndan, 1274 tarihli Ceza Kanunumuzdan ve 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan ilham alınarak düzenlenmiş ve hiçbir esas gözetilmemiştir. Bu nedenle hükümler arasında çelişkiler meydana gelmiştir¹³.

Ceza Kanunumuzun 211 ilâ 227. maddeleri arasında yer alan hükümler bugüne kadar genel olarak üç defa değişikliğe uğramıştır. Bunlar: 8.6.1933 tarih ve 2275 sayılı Kanun, 9.7.1953 tarih ve 6123 sayılı Kanun ile 21.11.1990 tarih ve 3679 sayılı Kanundur. İlk iki kanunla madde metinlerinde bir değişiklik yapılmamış, yalnız cezalarda artış yapılmıştır. Fakat cezalarda artışa gidilmesi bazı ahenksizlikler doğurmuştur. Özellikle 6123 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle rüşvet verme suçunun basit şeklinin cezasında artış yapılması, buna karşılık ağırlaştırılmış şeklindeki cezasının olduğu gibi bırakılması, bazı garip durumların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Zira değişiklikle, ağırlaştırıcı neden teşkil eden fiillerin cezası suçun basit şeklindeki cezalara oranla daha hafif kalmış, bu durum değişik görüşlere neden olmuştur¹⁴. Bu ahenksizliği ve sistemsizliği gidermek için 3679 sayılı Kanunla "rüşvet" faslında önemli ölçüde değişiklik yapılmıştır. 3679 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle meydana getirilen hükümler, yürürlükteki rüşvet suçlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu hükümler incelemenin esasını oluşturduğundan, maddeler açıklanırken ayrıntılarıyla behrilecektir.

Kanunnamenin metni için bkz.: AKGÜNDÜZ, s.834 vd.

GÜRELLİ, s. 137.

GÜRELLİ, s. 137, 121, 122.

III - GENEL OLARAK RÜŞVET

1. Rüşvet

A- Kavram

Arapça bir kelime olan rüşvet, sözlün anlamı ile genelde haksız olarak sağlanan menfaati ifade etmektedir. Ancak rüşvet kelimesi yalnız sağlanan menfaati ifade etmemekte, aynı zamanda işlenen suçun niteliğini de içine almaktadır.

Doktrinde ise; memurun görevine giren bir işlem nedeniyle bir kimseden haksız menfaat elde etmesine yol açan anlaşma¹⁵, memurun görevini satması veya bir kişinin memurun görevini menfaat karşılığında satın almak için girişimde bulunması¹⁶, özel veya kamusal belirli bir görevle yükümlü olan bir kimsenin kendisine veya başkasına menfaat sağlamak amacı ile görevine giren bir tasarrufu yapmak veya geciktirmek veya ihmal etmek için doğrudan veya dolaylı olarak bir kimseden bir şey talep etmesi veya vaatte bulunmasını istemesi¹⁷, göreve ilişkin bir işlemi yapmak veya yapmamak için herhangi bir menfaat teklif veya kabulü¹⁸ şeklinde tanımlanmaktadır. Görüldüğü gibi kavram olarak rüşvet, doktrinde suç tipi şeklinde nitelendirilmektedir¹⁹.

Türk Ceza Kanunu ise rüşveti, ceza uygulamasında memur sayılan veya özel kanunlarında bulunan hükümler gereğince memur kabul edilen kişilerin, görevleri nedeniyle temin ettikleri menfaat anlamında kullandığı gibi (TCK, m. 211), haksız menfaat karşılığında işlenen suç tipleri anlamında da kabul etmektedir (TCK, m. 212, 213, 218).

B- Hüküm ve niteliği

29.11.1990 tarihli ve 3679 sayılı Kanunla değişik TCK'nun 211. maddesi: "Ceza Kanununun tatbikinde memur sayılanların, kanunen veya nizamem yapmaya veya yapmamaya mecbur oldukları şeyi yapmak veya yapmamak için aldıkları veya başkalarına aldıkları para, hediye ve her nam altında olursa olsun sağladıkları diğer menfaatler ile bu maksatla alıp sattıkları veya ihale eyledikleri

15 ERMAN, Sahir- Çetin ÖZEK, Ceza Hukuku Özel Bölüm, Kamu İdaresine Karşı İşlenen Suçlar, İstanbul, (Işık Matbaacılık), 1992, s. 88.

16 ÖNDER, s. 153.

17 DÖNMEZER, s. 95.

18 GÖZÜBÜYÜK, A. Pulat, "Rüşvet Cürümleri", AD, 1969, Yıl 60, S.4, s.184

19 Ancak idare hukuku ile meşgul olan yazarlar rüşveti menfaat anlamında tarif etmektedirler. Ayrıntılı bilgi için bkz.: TEKELİ, İlhan-Gencay ŞAYLAN, "Rüşvet Kuramı", Amme İdaresi Dergisi, 1974, C.7, S. 3, s.92; BERKMAN, Ümit, Az gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet, Ankara, (Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yay. No. 203), (tarihsiz), s.21

taşınır ve taşınmaz malların gerçek değeri ile verilip alınan bedel arasındaki fahiş fark, rüşvet sayılır.

Bu kanundaki memur tanımı dışında kalsalar dahi özel kanunlarında belirli hallerde devlet memuru sayıldıkları açıklananlar ile bazı yükümlülük ve sorumlulukları bakımından devlet memurları gibi cezalandırılacakları belirtilenlerin yukarıdaki fıkrada gösterilen şekilde sağladıkları her türlü menfaat de rüşvet sayılır” hükmünü ihtiva etmektedir.

Maddeden de anlaşıldığı gibi 211. madde, kanunen veya nizamem yapmaya yahut yapmamaya mecbur olduğu şeyi yapmak veya yapmamak için alınan veya başkalarına aldırılan para, hediye ve diğer menfaatleri rüşvet olarak belirtmiştir. Ancak bazı yazarlarımız 211. maddede yapılan tanımın rüşvetin kapsamını daralttığını ifade etmekteyler. Zira 211. madde, yalnız görev gereği yapılması gereken bir şeyi yapmak veya yapılmaması gereken bir şeyi yapmamak için sağlanan menfaati suç saymakta, görev gereği yapılması gereken bir şeyi yapmamak veya yapılmaması gereken bir şeyi yapmak için sağlanan menfaati ise suç olarak belirtmemektedir²⁰.

Rüşvet, 1982 Anayasasının 76. maddesinde²¹ ve birçok kanunda²² ifadesini bulan yüz kızartıcı suç kategorisine girmektedir. Ancak yüz kızartıcı suç kavramının hukukî niteliğini ve içeriğini tespit etmek mümkün görünmemektedir. Zira doktrinde suçların bilimsel tasnifi yapılırken yüz kızartıcı olan ve olmayan suçlar diye bir ayırma yer verilmediği gibi, hukuk sistemimizde sayılan suçları, ne yasal ne de cezaları itibarıyla ortak ölçüye bağlamak mümkündür²³.

Rüşvetten bahsedebilmek için, birey tarafından memura veya memur tarafından bireye memurun görevine giren bir işin yapılması veya yapılmaması karşılığında para veya sair menfaatin alınması veya verilmesi hususunda bir teklifin yapılması gerekir. Rüşvet alınması veya verilmesi için yapılan teklif doğrudan

ERMAN-ÖZEK, s. 91.

Anayasamızın 76. maddesinin 2. fıkrasında, “... zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla... hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler” hükmü yer almaktadır.

Örneğin, 3682 sayılı Adli Sicil Kanunu’nun 8. maddesinin (b) bendi, 2838 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 11. maddesinin (f) bendi, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu’nun 3409 sayılı Kanun’un 3. maddesi ile değişik 8. maddesinin (h) bendi, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 3679 sayılı Kanunu’un 1. maddesi ile değişik 48. maddesinin (5.) bendi gibi.

Yüz kızartıcı suç hakkında bkz.: MALKOÇ, İsmail, “Kanunlarımızda Yüz Kızartıcı Suç Kavramı”, TBBD, 1989, S. 4, s.589 vd.; ÇAĞLAYAN, Muhtar, “Yüz Kızartıcı Suç Üzerinde Bir İnceleme ve Önerimiz”, AD, 1977, S. 1-6, s. 36 vd.; EREM, Faruk, “Yüz Kızartıcı Suç Kavramı”, ABD, 1976, Yıl 33, S. 2, s.172 vd.; ALPAR, Erol, “657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda 48/A-5 Maddesinde Yer Alan Yüz Kızartıcı Suçların Kapsamı ve Sınırı”, TİD, 1991, Yıl 63, S. 391, s.67 vd.

olacağı gibi dolaylı da olabilir²⁴. Önemli olan rüşvet alan ve verenin rüşvet konusunda rızalarının birleşmesi yani anlaşmaya varmış olmalarıdır²⁵. Bu nedenle önceden anlaşma olmadan işin yapılmasından sonra alınan veya verilen para rüşvet olmayıp²⁶, genel görevi kötüye kullanma suçunu oluşturur²⁷.

C- Fail

Rüşvet alma suçunun faili memur olabilir. Ancak memur tanımı dışında kalan fakat kamu hizmeti gören kişilerin rüşvet alma suçunun faili olamayacağını gözönünde tutan kanun koyucu, herhangi bir tereddüde yer vermemek için 211. maddeye “özel kanunlarında belirli hallerde devlet memuru sayıldıkları açıklananlar ile bazı yükümlülük ve sorumlulukları bakımından devlet memurları gibi cezalandırılacakları belirtilen” kişilerin de fail olacaklarını ifaden eden 2. fıkrayı eklemiştir.

Ceza Kanunumuzun 211. maddesinin 2. fıkrasının “özel kanunlarda belirli hallerde devlet memuru sayıldıkları açıklananlar ile bazı yükümlülük ve sorumlulukları bakımından devlet memurları gibi cezalandırılacakları belirtilenler”in de bu suçun faili olacaklarını belirtmesi hatalı olmuştur. Zira özel kanunların çoğuna göre devlet memuru sayılan veya memur gibi cezalandırılan kişiler bütün suçları itibarıyla değil, mensup oldukları kuruluşun para, mal ve evrakı hakkında işledikleri suçlar açısından memur kabul edilmiş veya memur gibi cezalandırılmışlardır. Rüşvette ise işlenen suç kuruluşun değil, memurla rüşvet anlaşmasına giren bireyin para, mal veya evrakına ilişkindir. Dolayısıyla rüşvet alan memur, kuruluşun mallarına karşı rüşvet alma suçunu işlememiştir. Bu durumda söz konusu kişilerin rüşvet almalarından dolayı fail sayılabilmeleri için özel kanunlarında rüşvet suçları açısından da memur sayılacakları veya memur gibi cezalandırılacakları yönünde hüküm bulunması gerekmektedir. Böyle bir hüküm olmadan sırf 211. maddenin bu yönde bir hüküm ihtiva etmesi nedeniyle, özel kanunlarına göre devlet memuru sayılan veya devlet memuru gibi cezalandırılacağı belirtilen

24 ÇELİKKAYA, İlhan, “Rüşvet, Memuriyet ve Mevki Nüfuzunu Suiistimal, İhmal Suçları Üzerinde Tetkikler, 1965, İ. Ve Bel., Yıl 21, S. 236, s.260; KULAN, Ruhi, Açıklamalı – Uygulamalı – İhtihatlı Memurların Yargılanmaları Usulü İle 1609 Sayılı Kanuna Tabi Suçları, Ankara, (Olgaç Matbaası), 1985, s. 290; GÖZÜBÜYÜK, A. Pulaç, Alman Fransız İsviçre ve İtalyan Ceza Kanunlarıyla Mukayeseli Türk Ceza Kanunu Gözübüyük Şerhi (C.II), İstanbul, (Kazancı Hukuk Yayınları No.64), (tarihsiz), 5. Bası, s.741; CAN, İsmail, Açıklamalı – İhtihatlı, Memur Soruşturması, Memurlarla İlgili Suçlar ve Soruşturma Mevzuatı, Ankara, (Fon Matbaası),s.312.

25 5. CD, 20.1.1982, 3052/65, YKD, 1982, S.5, s.726; 5. CD, 27.12.1977, 3783/3769, YKD, 1978, S.9, s. 1572.

26 4. CD, 15.4.1948, 4059/5472, GÖZÜBÜYÜK, s. 746.

27 5. CD, 16.4.1992, 824/1188, ERDURAK, Yılmaz G., Türk Ceza Kanunu, Ankara, (Adil Yayınevi), 1994, 3. Bası, s. 383.

kişilerin işledikleri rüşvet fiilleri hakkında Türk Ceza Kanunu'ndaki hükümlerin uygulanması gerekmez²⁸.

Rüşvet verme suçunun faili ise herhangi bir kimse olabilir. Ancak kanunumuz rüşvet verme suçu açısından rüşvet teklif edilen kimsenin 211. maddede gösterilen kişilerden olması şartını aramıştır (TCK, m.213). Buna göre rüşvet verme suçunun söz konusu olması için rüşvet teklif edilen kişinin Ceza Kanununun tatbikinde memur sayılan veya özel kanunlarında belirli hallerde devlet memuru sayıldıkları açıklananlar ile bazı yükümlülük ve sorumlulukları bakımından devlet memurları gibi cezalandırılacakları belirtilen kişilerden olması gerekmektedir. Görüldüğü gibi rüşvet suçunun söz konusu olması, taraflardan en az birinin memur veya memur sayılan kimselerden olması şartına bağlı tutulmaktadır.

D- Konusu

Rüşvetin konusu teklif, vaad veya kabul edilen menfaattir (TCK, m. 212, 213). Menfaatin neler olduğu ise kanunumuzun 211. maddesinde belirtilmiştir. Söz konusu maddeye göre menfaat, memurların veya memur sayılanların kanunen veya nizamden yapmaya veya yapmamaya mecbur oldukları şeyi yapmak veya yapmamak için aldıkları veya başkalarına aldıkları para, hediye ve her ne nam altında olursa olsun sağladıkları diğer menfaatler ile bu maksatla alıp sattıkları veya ihale eyledikleri taşınır ve taşınmaz malların gerçek değeri ile verilip alınan bedel arasındaki fahiş farktır.

a) Para

Para, her türlü hukukî kıymetlere değer biçmek üzere iş ilişkilerinde kullanılan, genelde mübadele ve ödeme vasıtası olan madenî veya kağıt şeylerdir²⁹.

Para kavramı içine, kanun gereği memlekette tedavül edilen milli paralar ile yabancı ülkelerde, kanunlarına göre tedavül eden paralar girmektedir. Ancak daha önceleri tedavüle konulmuş olup sonradan usulüne uygun olarak tedavülden kaldırılmış olan paralar para olarak kabul edilemezse de şartları varsa diğer menfaatler kavramına girip rüşvetin konusu oluşturabilir³⁰. Ayrıca para görevini yerine getiren itibarı amme kağıtları da rüşvetin konusunu oluşturabilir.

b) Hediye

Hediye, bir kimseye karşılıksız olarak verilen şey anlamına gelmektedir. Ancak kanunumuzun, 211. maddesinde ayrıca hediyeden bahsetmesi isabetsiz olmuştur. Zira rüşvetin söz konusu olması için sağlanan veya alınan menfaatin

ERMAN-ÖZEK, s. 92.

KULAN, s. 213.

ÖNDER, s.113.

yapılması veya yapılmaması istenen işin karşılığı olarak verilmesi gerekmektedir. Hediye ise niteliği itibarıyla buna müsait değildir.

c) Her ne nam altında olursa olsun sağlanan diğer menfaatler

Kanun diğer menfaatler kavramı ile genişletici yorumu mümkün kılmak istemiş, rüşvetin konusu olan menfaatleri sınırlandırmamıştır. Zira kanunun metninde herhangi bir tahdit görülmediği gibi “her ne nam altında olursa olsun sağlanan diğer menfaatler” ibaresi bu görüşümüzü desteklemektedir. Bu nedenle diğer menfaatler ifadesini geniş manası ile anlamakta³¹ ve memurun durumunu maddî veya manevî bakımdan değiştirecek, onu tatmin edecek ve aldığı, kabul ettiği taktirde önceki haline oranla kendisini daha iyi hale getirecek her şeyi menfaat olarak kabul etmekteyiz³².

d) Alıp sattıkları veya ihale eyledikleri taşınır ve taşınmaz malların gerçek değeri ile verilip alınan bedel arasındaki fahiş fark

Burada rüşvet olan şey, memurun ucuz olan mal veya mülkü gerçek değerinin üstünde satın alması veya pahalı olan bir şeyi veya mülkü gerçek değerinin altında satarak alım ve satım bedelleri arasındaki farkı menfaat olarak sağlamasıdır. Fakat kanunun bu ifadeye maddede yer vermesi hatalı olmuştur. Zira memur görevi itibarıyla satmak durumunda olduğu malları pahalıya satıp, ucuza satmış gibi işlem yapar veya ucuza aldığı malları pahalıya satıp, ucuza satmış gibi işlem yapar veya ucuza aldığı malı pahalı almış gibi gösterir ve her iki halde de aradaki farkı mal edinirse elde edilen menfaat rüşvet olmayıp zimmettir³³. Kanun koyucu 211. maddede rüşveti tanımlayamaya çalışırken zimmet ile rüşvet arasındaki ayırımı gözden kaçırmıştır.

Başkasının elde ettiği menfaat de rüşvetin konusunu oluşturabilir. Kanunumuz bu hususu 211. maddesinde “başkalarına aldıkları” ifadesiyle belirtmektedir. Keza menfaatin doğrudan memura yönelik olması da şart değildir. Yani dolayısıyla menfaat de rüşvetin konusunu oluşturabilir³⁴.

³¹ Aynı görüşte GÜRELLİ, s.88

³² ÖNDER, s.155.

³³ ERMAN-ÖZEK, s.99.

³⁴ ÖNDER, s.155.

IV- RÜŞVET ALMA SUÇLARI

1. Basit rüşvet alma

A- Hüküm ve niteliği

Türk Ceza Kanunu'nun 212. maddesinin 1. fıkrası, "kanun ve nizam hükümlerine göre yapmak zorunda olduğu şeyi yapmak veya yapmamak zorunda olduğu şeyi yapmamak için rüşvet alan veya bir vaad veya taahhüt kabul eden kimseye dört yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası verilir" hükmünü taşımaktadır.

Bu suç şeklinde fail, kanun ve nizamın kendisini yapmaya mecbur kıldığı şeyi yapmakta veya yapmamaya zorunlu olduğu şeyi yapmamakta dolayısıyla görevine uygun hareket etmektedir. Bu nedenle basit rüşvet alma suçunda görevin kötüye kullanılması değil, memurluk sıfatının kötüye kullanılması söz konusudur³⁵.

B- Suçun unsurları

a) Maddî unsur

Failin görevi dolayısıyla yapmaya mecbur olduğu şeyi yapmak veya yapmamaya mecbur olduğu şeyi yapmamak için rüşvet alması veya bir vaad veya taahhüt kabul etmesi suçun maddî unsurunu oluşturmaktadır. Ancak görev gereği yapmaya mecbur olduğu şeyi yapmak veya yapmamaya mecbur olduğu şeyi yapmamak amacıyla alınan rüşvetin veya kabul olunan vaad veya taahhüdün suçun maddî unsurunu oluşturabilmesi için, rüşvetin verilmesi veya vaad veya taahhüdün konusu hakkında memur ile birey arasında bir anlaşmanın yapılması ve para verilmesinin veya vaad veya taahhüdün kabul olunmasının bu anlaşmanın sonucu olması gerekir.

Bu nedenle suçun maddî unsurunu; görev gereği yapılması veya yapılmaması gereken bir işin bulunması, anlaşmanın yapılması ve rüşvetin alınması veya vaad veya taahhüdün kabul olunması safhası olarak üçe ayıracağız.

TÜZÜN, Erdal, "1609 Sayılı Kanunda Yer Alan Suçlar, Bu Suçların Tespiti, Yöntemi ve Soruşturma Yapılması", TİD, 1984, Yıl 56, S. 346, s. 69; GÖZÜBÜYÜK, s. 747; ULUSOY, Halil, "3628 Sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu ve Uygulaması Hakkında İnceleme", TİD, 1991, Yıl 63, S. 392, s. 146; KULAN, s. 295; CAN, s. 316, Memurluk sıfatının kötüye kullanılmasını ise, memurun nüfuzundan faydalanarak sıfatını kötüye kullanmasıdır: GÖZÜBÜYÜK, s. 709.

aa) Görev gereği yapılması veya yapılmaması gereken bir işin bulunması

Basit rüşvet alma suçunun söz konusu olması için, yapılması veya yapılmaması gereken işin memurun görevine girmesi, yani rüşvet anlaşması olmasaydı bile bu işin yapılması veya yapılmaması mecburi olmalıdır. Başka bir ifadeyle burada memurun görevine uygun olarak bir şey yapması veya yapmaması söz konusudur³⁶.

Yapılması veya yapılmaması istenen işin memurun görevine doğrudan girmesi gerekmemekte, dolaylı görev halinde de suçun oluşması mümkündür³⁷

bb) Rüşvet anlaşmasının yapılması

Alınan veya sağlanan menfaatin basit rüşvet alma suçunu oluşturabilmesi için birey ile memur arasında rüşvet anlaşmasının yapılmış olması zorunluluğu bulunmaktadır³⁸. Bir rüşvet anlaşmasından bahsedilebilmesi, memurun yapmaya mecbur olduğu şeyi yapmak veya yapmamaya mecbur olduğu şeyi yapmamak için kanunen verilmesi gerekmeyen bir menfaatin sağlanması hususunda bireyle aralarında mutabakatın bulunması şartına bağlıdır. O halde anlaşmanın gerçekleşmesi için , birey tarafından memura veya memur tarafından bireye doğrudan veya dolaylı bir teklifin yapılması ve bu teklifin karşı tarafça kabul edilmesi gerekir³⁹.

³⁶ 5. CD, 3.2.1978, 13/228, YKD, 1978, S.7, s. 1222; 5.CD, 16. 12. 1989, 5214/548, YKD, 1990, S.2, s.300.

³⁷ Bkz.: ÖNDER, s. 162, 163; ERMAN, Hasan, " Rüşvet Alma Suçu", İBD, 1971, C.XLV, S. 11-12, s. 1017.

³⁸ 5. CD, 20.1.1982, 3052/65, YKD, 1982, S. 5, s. 726; 5 .CD, 27.12.1977, 3783/3769, YKD, 1978, S.9, s.1572. Aynı kanaatte YASA, Ferit, "Ceza Kanunumuzda Rüşvet Suçuna Ait Hükümlerdeki Bazı Noksanlar", Ad. Cer., 1937, No. 27, S. 6, s. 426; ERMAN-ÖZEK, s.96; EREM, s.376; DÖNMEZER, s.99; ULUSOY, s.146; KULAN, s. 297, 298; GÖZÜBÜYÜK, s. 749; CAN, s.317; KARA, Şinasi, Devlet İdaresi Aleyhine İşlenen Cürümler ve Memurlar Hakkında Yargılanma Usulleri, İstanbul, (basım yeri yok), 1974, s.57; EREM, Faruk - Nevzat TOROSLU, Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler, Ankara, (Savaş Yayınevi), 1999, s.175; ÇAĞLAYAN, Muhtar, En Son Değişiklikleri ile Birlikte Gereççeli, Açıklamalı ve İçtihatlı Türk Ceza Kanunu (C. II), Ankara, (Yetkin Yayınları), (tarihsiz), s.630; ERMAN, Hasan, s. 1016; ÖZÜTÜRK, Nejat, Türk Ceza Kanunu Şerhi ve Tatbikatı, İstanbul, (Filiz Kitabevi), 1970, s.807; KIYAK, Fahrettin - Muhtar ÇAĞLAYAN-Cebbar ŞENEL, Devlet İdaresi Aleyhinde Cürümler, Ankara, (Işık Matbaacılık, Gazetecilik ve Kağıtçılık Limited Şirketi Matbaası), 1960, s.51; ÇELİKKAYA, s.261.

³⁹ GÖZÜBÜYÜK, s. 741, 743; ÇELİKKAYA, s.260, 261; 5. CD, 16.2.1983, 4902/475, ULUSOY, s.148. Ancak bazı yazarlarımız rüşvet alma suçu sözkonusu olduğundan anlaşma teklifinin memurdan gelmesi gerektiğini belirtmektedir: ERMAN-ÖZEK, s.96.

cc) Rüşvetin alınması veya vaad veya taahhüdün kabul olunması

Basit rüşvet alma suçunun oluşabilmesi için, failin rüşvet teşkil eden menfaati bilfiil alması şart olmayıp, bu hususta birey tarafından yapılacak taahhüt veya vaadi kabul etmesi de yeterlidir.

Vaad, “bir kimsenin bir şeyi müstakbel zamanda yapacağını beyan etmesidir ki, söz vermek manasındadır”⁴⁰.

Taahhüt ise, “kendi nam ve hesabına hakiki bir şahsa veya hususî yahut kamu hükmî şahsına karşı mukaveleli veya mukavelesiz bir işin yapılmasının veya bir malın tesliminin hakikî veya hükmi şahıslar tarafından deruhte edilmesidir”⁴¹.

b) Manevî unsur

Basit rüşvet alma suçu kasten işlenebilen suçlardandır. Ancak genel kast yeterli olmayıp, özel kastın varlığı gereklidir. Zira kanunumuza göre, memurun temin ettiği menfaatin haksız olduğunu bilmesi suçun oluşması için şart olmayıp, bu menfaati görevi dolayısıyla yapmaya mecbur olduğu şeyi yapmak veya yapmamaya mecbur olduğu şeyi yapmamak amacıyla aldığı da bilmesi ve bunu isteyerek yapması lazımdır⁴². Nitekim basit rüşvet almayı nitelikli rüşvet almadan ayıran husus da budur.

2. Nitelikli rüşvet alma

A- Hüküm ve niteliği

Ceza Kanunumuzun 212. maddesinin 2. fıkrası, “cürmün yapılması gereken işin yapılmaması veya yapılmaması gereken işin yapılması için işlenmesi halinde faile beş yıldan oniki yıla kadar ağır hapis cezası verilir” hükmünü ihtiva etmektedir.

Nitelikli rüşvet alma suçunda fail, görev gereği yapması gereken şeyi yapmamak veya yapmaması gereken şeyi yapmak için menfaat temin etmekte, dolayısıyla kanunen yükümlü olduğu hususlara aykırı hareket etmektedir. Görüldüğü gibi nitelikli rüşvet alma suçunda görevin kötüye kullanılması söz konusu olduğundan⁴³, cezası da basit rüşvet alma suçuna oranla daha ağır hükme bağlanmıştır. Zira basit rüşvet alma suçunda devlet idaresine duyulan güven sarsılır-

⁴⁰ Türk Hukuk Lügatı, Ankara, (Maarif Matbaası), 1944, Fasikül IV, s. 351

⁴¹ Türk Hukuk Lügatı, s. 314

⁴² GÜRELLİ, s. 115, 116; ERMAN, Hasan, s. 1023; ERMAN-ÖZEK, s.103; YALKUT, Necdet, “Çeşitli Yönleri İle Rüşvet Alma Suçu, AD, 1986, S.4, s.107.

⁴³ ÖNDER, s. 167; KULAN, s.308; CAN, s.319; ULUSOY, s.149; TÜZÜN, s.70; ÖZÜTÜRK, s.812; GÖZÜBÜYÜK, s.758

ken, nitelikli rüşvet alma suçunda hem devlet idaresine duyulan güven sarsılmakta, hem de kanun ve nizam hükümleri ihlâl edilmektedir.

B- Suçun unsurları

a) Maddî unsur

Görev gereği yapılması gerekenin yapılmaması veya yapılmaması gerekenin yapılması için rüşvet alınması veya bir vaad veya taahhüt kabul olunması ve rüşvet anlaşmasının yapılması suçun maddî unsurunu oluşturmaktadır.

aa) Görev gereği yapılması veya yapılmaması gereken bir işin bulunması

Nitelikli rüşvet alma suçunun söz konusu olması için, yapılması veya yapılmaması gereken bir işin bulunması ve bu işin failin görevine girmesi gerekmektedir. Ancak bu suçta basit rüşvet alma suçundan farklı olarak fail, görevinin gerektirdiğinin tersini yapmakta yani yapması gerekeni yapmamakta veya yapmaması gerekeni yapmaktadır. Bu husus dışında basit rüşvet alma suçunda yaptığımız açıklamalar burada da geçerlidir.

bb) Rüşvet anlaşmasının yapılması

Fail rüşvet anlaşmasını, görevi gereği yapmak zorunda olduğu işi yapmamak veya yapmamaya mecbur olduğu işi yapmak için akdetmiş olmalıdır. Ancak anlaşmanın geçerli olması için tarafların, özellikle bireyin rızasının ifsad edilmiş olması gerekir. Tarafların üzerinde anlaştıkları husus, bir işlem olabileceği hibi bir fiil de olabilir. Anlaşılan işlem veya fiilin göreve aykırı olduğunu tespit edebilmek için yapıldığı tarihe bakmak şarttır.

cc) Rüşvetin alınması, vaad veya taahhüdün kabul olunması

Bu konuda basit rüşvet alma suçunda yaptığımız açıklamaların nitelikli rüşvet alma suçunda da geçerli olduğunu belirtmek isteriz.

b) Manevî unsur

Suçun manevî unsuru kastır. Ancak nitelikli rüşvet almada fail, yapmayı kabul ettiği işi yapmamakla veya yapmamayı taahhüt ettiği işi yapmakla yükümlü olduğunu bilmeli ve böyle bir işi yapmayı istemelidir. Yani basit rüşvet alma suçunda olduğu gibi bu suçta da özel kastın varlığı gereklidir.

3. Basit ve nitelikli rüşvet alma suçlarının özel görünüş şekilleri

A- Suçun tamamlanma anı

Rüşvet alma suçları bakımından en önemli husus, taraflar arasında kanun ve nizam hükümlerine göre yapılması veya yapılmaması gereken şeyin yapılması

veya yapılmaması için rüşvet anlaşmasının yapılmış olmasıdır. Bu nedenle anlaşmanın yapılmasıyla rüşvet alma suçları tamamlanır.

B- Teşebbüs

Rüşvet suçları rüşvet anlaşmasının yapılmasıyla oluştuğu için yalnız eksik teşebbüse elverişlidir. Memurun bireyden rüşvet talep etmesi, bireyin de bu talebi kabul etmemesi halinde fiil eksik teşebbüs aşamasında kalmıştır. Zira icra hareketleri failin elinde olmayan mani nedenler yüzünden tamamlanamamıştır.

C- İçtima

Suçların içtimaî nitelikli rüşvet alma suçu bakımından geçerli olup, basit rüşvet alma suçu açısından mümkün değildir. Zira, nitelikli rüşvet alma suçunda failin rüşvet karşılığında yaptığı veya yapmadığı fiil görevin kötüye kullanılması niteliğinde olduğundan ayrı bir suç oluşturabilir. Örneğin, memurun arama neticesinde elde ettiği kaçak eşya hakkında sahte zabıt varakası düzenlemek için rüşvet alması ve sonuçta da sahte zabıt varakası tanzim etmesi gibi. Bu durumda memurun rüşvet olarak belirli bir suçu işlemesi o suçu tanımlayan maddede öngörülmüşse, yani rüşvet, işlenen suçun ağırlaştırıcı nedenini veya unsurunu oluşturuyorsa mürekkep suç⁴⁴ kuralları uygulanacak ve fail nitelikli rüşvet almadan cezalandırılmayacaktır. Eğer böyle bir durum yoksa, fail hem nitelikli rüşvet almadan hem de diğer suçtan - yukarıdaki örnekte resmî evrakta sahtekârlık suçundan - cezalandırılacak, başka bir ifadeyle maddî içtima kuralları uygulanacaktır⁴⁵. Ancak fail, tek bir rüşvet alma fiiliyle kanunun birden fazla hükmünü ihlâl etmişse bu durumda da fıkî içtima kuralları uygulanacak ve fail en ağır cezaı ihtiva eden maddeden cezalandırılacaktır.

D- İştirak

Rüşvet suçlarına üçüncü kişilerin iştiraki mümkündür. Ceza Kanunumuz bu hususu 216. maddesinde hükme bağlamıştır. Bu maddeye göre, "rüşvete aracılık eden kimse, rüşveti veren veya alandan hangisinin vasıtası ise onun suç ortağı sayılır". Buradaki suç ortaklığı tabiri fer'i ortaklık anlamındadır. Rüşvet alma suçu mahsus suçlardan olduğundan memur olmayan veya sayılmayan kişinin aslı fail olması mümkün değildir.

⁴⁴ Mürekkep suç hakkında bkz.: DÖNMEZER, Sulhi - Sahir ERMAN, Nazarı ve Tatbikî Ceza Hukuku, Genel Kısım (C.I), İstanbul, (Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.), 1997, Onüçüncü Tıpkı Bası, s.406 vd.

⁴⁵ ERMAN-ÖZEK, s.115.

E- Temadi ve teselsül

Rüşvet alma suçları, teklifin kabul edildiği anda, diğer bir ifadeyle anlaşmanın yapılmasıyla tamamlandığından ve bittikten mütemadi suç niteliği göstermezler⁴⁶.

Ancak bu suçlarda müteselsil suç halinin⁴⁷ gerçekleşmesi mümkündür⁴⁸.

V- RÜŞVET VERME SUÇLARI

1. Nitelikli rüşvet verme suçu

A- Hüküm ve niteliği

Ceza Kanunumuzun 213. maddesinin 1. fıkrası “211. maddede gösterilen kimselere yapmaya mecbur oldukları şeyi yapmamaları veya yapmamaya mecbur oldukları şeyi yapmaları için rüşvet vaad veya teklif eden veya veren kimseye kanun ve nizama aykırılığın derecesine ve istenilen şeyin kısmen veya tamamen yapılmış olup olmamasına göre dört yıldan oniki yıla kadar ağır hapis cezası verilir” hükmünü ihtiva etmektedir.

Nitelikli rüşvet verme suçu, kanunumuzun 212. maddesinin 2. fıkrasındaki nitelikli rüşvet alma suçunu karşılamaktadır⁴⁹. Zira nitelikli rüşvet verme suçunda fail, memur veya memur sayılan kimselere yapmaya mecbur oldukları şeyi yapmamak veya yapmamaya mecbur oldukları şeyi yapmak için rüşvet vaad veya teklif etmekte veya vermektedir. Nitelikli rüşvet almada da fail, görevine aykırı hareket etmek için rüşvet almakta veya vaad veya taahhüt kabul etmektedir.

B- Suçun unsurları

a) Maddî unsur

Rüşvet vermek veya vaad veya teklif etmek suçun maddî unsurunu oluşturmaktadır. Bu itibarla nitelikli rüşvet verme suçundan bahsedebilmek için rüşvetin verilmesi veya kabulü şart olmayıp, bu hususta yapılacak vaad veya teklif de suçun oluşması bakımından yeterli olacaktır.

Rüşvetin veya vaad veya teklifin memurun görevine giren bir iş için verilmiş yahut yapılmış olması gerekir. Ancak rüşvetin memurun yapması gereken şeyi yapmaması veya yapmaması gereken şeyi yapması için, yani rüşvet verilmeseydi yapılması veya yapılmaması söz konusu olmayacak bir işlem dolayısıyla

⁴⁶ GÜRELLİ, s. 110, 111.

⁴⁷ Müteselsil suç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: DÖNMEZER-ERMAN, s.391 vd.

⁴⁸ GÜRELLİ, s. 111; ERMAN – ÖZEK, s. 104, 114.

⁴⁹ ÖNDER, s.180.

teklif edilmiş veya verilmiş olması zaruridir. Görüldüğü gibi burada rüşvet, memurun görevini kötüye kullanması için teklif edilmektedir.

b) Manevî unsur

Bu suç da kasten işlenebilen suçlardandır. Ancak nitelikli rüşvet alma suçunda olduğu gibi nitelikli rüşvet verme suçunda da özel kastın varlığı gereklidir⁵⁰. Failin rüşvet vermeden sorumlu tutulabilmesi için, memura yapmaya mecbur olduğu şeyi yapmaması veya yapmamaya mecbur olduğu şeyi yapması için rüşvet verdiğini bilmesi gerekir.

2. Basit rüşvet verme suçu

A- Hüküm ve niteliği

Ceza Kanunumuzun 213. maddesinin 2. fıkrası basit rüşvet verme suçunu düzenlemektedir. Bu fıkra, "haklı bir hususun temini için rüşvet veren veya başka yararlar temin eden kimseye, verdiği para veya temin ettiği menfaatin on katı ağır para cezası verilir" hükmü yer almaktadır.

Basit rüşvet verme suçuyla kanun, haklı bir hususun temini yani memura görevi gereği yapması gereken şeyi yapması veya yapmaması gereken şeyi yapmaması için rüşvet veren yada başka yararlar temin eden kimseyi cezalandırmaktadır. Zira birey rüşvet vermekle, işinin bir an önce yapılmasını veya diğer iş sahiplerine nazaran kendisine başkaca yararlar temin etmek amacı taşımakta, dolayısıyla memura doğru yoldan ayırmakta ve böylece devlete duyulan güveni sarsmaktadır.

B- Suçun unsurları

a) Maddî unsur

Suçun maddî unsuru, rüşvet vermek veya başka yararlar temin etmektedir. Bu itibarla suçun oluşması için teklifin yapılması yeterli olmayıp, ayrıca tarafların anlaşması da gereklidir.

Ancak rüşvetin veya başka menfaatlerin memurun görevine uygun olarak yapacağı iş için verilmiş veya temin edilmiş olması gereklidir. Diğer bir ifadeyle para veya sair menfaatlerin memurun yapmaya mecbur olduğu şeyi yapması veya yapmamaya mecbur olduğu şeyi yapmaması için verilmesi zorunludur. Bu nedenle memura görevine girmeyen bir iş için rüşvet verilmesi durumunda basit rüşvet verme suçunun varlığından söz edilemez.

⁵⁰ GÜRELLİ, s.116; ERMAN-ÖZEK, s.121.

b) Manevî unsur

Suçun oluşması için özel kastın varlığı gerekir.

3. Basit ve nitelikli rüşvet verme suçlarının özel görünüş şekilleri**A- Suçun tamamlanma anı**

Kanunumuzun kabul ettiği sisteme göre, nitelikli rüşvet verme suçunun tamamlanması için rüşvet teklifinin yapılması yeterli olup, ayrıca birey tarafından yapılan teklifin memur veya memur sayılan kişiler tarafından kabulü şart değildir.

Buna karşılık basit rüşvet verme suçunun tamamlandığı an, rüşvet teklifinin memur tarafından kabul edildiği yani anlaşmanın yapıldığı zamandır. Bu yüzden teklifin yapılması suçun tamamlanması için yeterli değildir.

B- Teşebbüs

Nitelikli rüşvet vermeyi düzenleyen 213. maddenin 1. fıkrasına göre suçun oluşması için teklifin yapılması yeterli olduğundan teşebbüsün varlığından söz edilmeyecektir⁵¹. Basit rüşvet verme suçuna ise teşebbüs mümkündür⁵². Zira suçun gerçekleşmesi için rüşvet teklifinin memur tarafından kabul edilmesi yani tarafların anlaşması zaruridir. Ancak bu suç şeklinde söz konusu olan tam teşebbüs değil, eksik teşebbüstür.

C- İçtima

Failin, rüşvet verme fiili ile birlikte kanunda suç teşkil eden başka bir fiili işlemesi halinde genel hükümlerdeki içtima kuralları (TCK, m. 78,79) uygulanacaktır.

D- İştirak

Rüşvet verenin fiiline iştirak eden kimse, basit rüşvet verme suçundan 213. maddenin 2. fıkrası, nitelikli rüşvet verme suçunda ise 213. maddenin 1. fıkrası gereğince cezalandırılacak ve cezası iştirak hükümlerini düzenleyen 64. veya 65. maddeler gözönünde tutularak tespit olunacaktır (TCK, m.216).

E- Temadi ve teselsül

Rüşvet verme suçları da ani suçlardan olduğundan temadi niteliği göstermezler. Ancak teselsül halinin gerçekleşmesi mümkündür⁵³.

⁵¹ ERMAN-ÖZEK, s. 121.

⁵² GÜRELLİ, s.100; ÖNDER, s.187.

⁵³ GÜRELLİ, s.110, 111.

VI- GÖREVE GİRMEYEN İŞ İÇİN YARAR SAĞLAMA SUÇU

1. Hüküm ve niteliği

Ceza Kanunumuzun 218. maddesi, memurun görevine girmeyen iş için yarar sağlaması suçunu düzenlemektedir. Bu maddeye göre “görevine girmeyen ve yapılması veya yapılmaması hususunda yetkili olmadığı bir işi yapacağı kanaatini uyandırarak menfaat sağlayan memura bir yıldan beş yıla kadar hapis ve iki milyon liradan beş milyon liraya kadar ağır para cezası verilir”.

Kanunumuz bu suçu bağımsız suç olarak hükme bağlamıştır⁵⁴. Bu nedenle memurun görevine girmeyen ve yapılıp yapılmaması hususunda yetkili olmadığı bir iş için yarar sağlaması ne dolandırıcılığın bir türü ne de rüşvettir.

2. Suçun unsurları

A- Maddî unsur

Failin, kendisinin görevli ve yetkili olduğuna mağduru inandırarak menfaat sağlaması, göreve girmeyen iş için yarar sağlama suçunun maddî unsurunu oluşturur. Bu itibarla suçun gerçekleşmesi için memurun görevine girmeyen ve yapılması veya yapılmaması hususunda yetkili olmadığı bir işin bulunması gerekir. Eğer böyle bir durum yoksa, yani memur o işi yapmaya görevli ve yetkili ise göreve girmeyen iş için yarar sağlama suçu oluşmaz⁵⁵. Ayrıca failin görevine girmeyen ve bu nedenle yetkili olmadığı konuda, görevli ve yetkili olduğunu söyleyerek mağduru inandırması gerekir⁵⁶. Diğer bir ifadeyle gerçekleştireceği işi bizzat kendisinin yerine getireceğini belirtmiş olmalıdır. Memurun, işi kendisinin değil de başkasının yapacağını veya başkasına yaptıracağını söylemesi halinde 218. maddede belirtilen suçun unsurları gerçekleşmeyecektir.

B- Manevî unsur

Suçun manevî unsuru genel kasttır. Memur, yapacağını veya yapmayacağını söylediği işin kendi görev ve yetki alanına girmediyini bilmeli, fakat buna rağmen mağduru yetkili ve görevli olduğuna inandırarak haksız çıkar sağlamayı

54 EREM, s.375; EREM-TOROSLU, s.173.

55 Nitekim Yargıtayımız, “Milli korunma kontrolü olan sanıkların tanzim ettikleri tahkikat evrakını resmi merciine tevdi etmekle vazifelerini yapmış olduklarından haklarında 227. madde gereğince hüküm tesis edilemeyeceğine karar vermiştir”: 5. CD 17.1.1956, 288, ÇAĞLAYAN, Muhtar, “Rüşvet-Şehadet -Resmi Vazifenin Devamı”, Aylık Sistematik Notlu İçtihat Dergisi, 1956-58, Yıl 1, S. 7, s.616,617.

56 5. CD, 2.2.1982, 49/227, YKD, 1982, S.6, s.874; 20.2.1933, 236/25, Temyiz Mahkemesi Kararları, Ceza Hey'eti Umumiyesi, (basıldığı şehir belirtilmemiş), (Halk Basımevi), 1935, s.500

istemelidir. Failin görev konusunda yanılması hukukî hata oluşturur ve gerçekleşen suçtan sorumlu tutulması sonucunu doğurur⁵⁷.

3. Suçun özel görünüş şekilleri

A- Suçun tamamlanma anı

Göreve girmeyen iş için yarar sağlama suçunun tamamlandığı an, menfaatin fiilen sağlandığı zamandır. Zira kanunumuz 218. maddede “menfaat sağlayan” ifadesi kullanılmaktadır. Bu nedenle menfaatin sağlanmaması durumunda suç tamamlanmış sayılmaz.

B- Teşebbüs

Suç, menfaatin sağlanmasıyla tamamlandığı için teşebbüse elverişlidir⁵⁸. Şayet fail görevine girmeyen ve yapılması veya yapılmaması hususunda yetkili olmadığı bir iş konusunda görevli ve yetkili olduğunu beyan etmiş fakat menfaat sağlamamışsa, fiil teşebbüs aşamasında kalmıştır. Ancak failin failinin tam ve eksik teşebbüsten hangisini oluşturduğu, icra hareketlerinin tamamlanıp tamamlanmadığına bakılarak tespit edilecektir (TCK, m.61, 62).

C- İçtima

Memurun görevine girmeyen iş için sanki görevli ve yetkili imiş gibi bir kimseyi kandırarak menfaat sağlaması ayrı ve bağımsız bir suç teşkil ediyorsa içtima kuralları uygulanacak ve fail her iki suçtan da cezalandırılacaktır. Ancak failin görevine girmeyen iş için yarar sağlaması, diğer suçun unsuru veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturmaması gerekir. Böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde içtima kuralları uygulanmayacak ve fail mürekkep suç hükümleri gereğince sorumlu tutulacaktır.

D- İştirak

Failin fiiline üçüncü bir şahsın iştirak etmesi mümkündür.

E- Temadi ve teselsül

Bu suç da rüşvet suçları gibi ani suçlardan olduğundan temadi niteliği göstermezse de, teselsül halinin gerçekleşmesi imkân dahilindedir.

SONUÇ

İncelediğimiz 3679 sayılı Kanunla değişik rüşvet suçlarıyla ilgili maddeler, Ceza Kanunumuzun kabul edildiği 1926 tarihindeki ve devamı yıllarda yapı-

⁵⁷ ERMAN-ÖZEK, s.126.

⁵⁸ ERMAN-ÖZEK, s.126.

Selçuk Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi
Cilt 8 Yıl 2000 Sayı 1-2

lan düzenlemelerden büyük ölçüde sistemsizliğin ve çelişkilerin giderilmesi nedeniyle daha yeterli hükümleri içermekle birlikte, bazı gereksiz ve yanlış kavramları halâ bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum doktrinde ve uygulamada hükümlerin yorumlanmasında tereddütlere neden olmaktadır.

Rüşvet suçlarının ülkemizde artarak varlığını sürdürmesi ve giderek meşru olarak kabul edilmesi sorunun ciddiyetini daha da artırmaktadır. Çünkü rüşvet, kamu görevlilerine duyulan güveni sarstığı gibi, devletin varlığını da tehlikeye uğratmaktadır. Rüşvetle etkin bir mücadele için rüşvete neden olan etkenlerin her şeyden önce ortadan kaldırılması gerektiğine inanıyoruz. Ayrıca mevzuatımızda var olan bazı hatalı ifadelerin ve eksiklerin giderilmesinin şart olduğunu düşünüyö-ruz.